

Magistrát mesta Trenčín. Listiny a iné príbuzné záznamy I. Stredoveké listiny

Opis na úrovni fondového pododdelenia

kód	názov kódu v AJ	obsah	Názov kódu v SJ
3.1.1.	Reference code	SK_1570_15107_1_1	Referenčný kód
3.1.2.	Title	Magistrát mesta Trenčín. Listiny a iné príbuzné záznamy I. Stredoveké listiny	Názov jednotky opisu
3.1.3.	Date(s)	(1000) 1318-1525	Časový rozsah
3.1.4.	Level of description	Fondové pododdelenie	Úroveň opisu
3.1.5.	Extent and medium of the unit o description (quantity, bulk, or size)	101 ks	Rozsah a nosič jednotky opisu (množstvo, rozsah alebo veľkosť)
3.2.1.	Name of creator(s)	Magistrát mesta Trenčín, Stredoveké listiny	Názov pôvodcu
3.2.2.	Administrative history	Najdôležitejšou pramennou základňou k dejinám mesta Trenčín sú jeho listiny. Ako právny doklad o svojom postavení si ich mesto chránilo po celé stáročia. Prvé výsady mohlo mesto dostať od Matúša Čáka Trenčianskeho, keď bol Trenčín sídlom jeho dŕžavy. Nezachovali sa, pretože po smrti Matúša Čáka sa už mešťania nemohli na ne odvolávať u Matúšovho rivala Karola Róberta. Neskôr sa obyvatelia mesta dostali do priazne Ľudovíta I., ktorý im v roku 1379 potvrdil starú výsadu o ťažbe dreva v okolitých lesoch. V inej listine z roku 1370 obnovuje panovník Trenčínú výsadu o vydržiavaní jarmoku, pretože podľa richtára Ondreja sa pôvodná listina o jarmočnom práve mesta stratila. To dokazuje, že mesto skutočne malo staršie privilegálne listiny , ktoré sa však nezachovali. Aj ďalší panovníci boli štedrý v udeľovaní privilégií mestu	Dejiny správy pôvodcu

		Trenčín. Napriek tomu sa často dostávalo do závislosti na pánoch hradu, hlavne keď hrad bol v rukách nekráľovských majiteľov. Napríklad vojvoda Stibor mladší vyžadoval od mesta neoprávnene rôzne dávky a poplatky. Richtár a prisažní mesta sa preto rozhodli sťažovať kráľovnej Barbore v roku 1415. Prosperitu mesta ako obchodnej križovatky narušil v stredoveku vpád Tatárov, ktorí vyplienili okolie hradu. Mesto sa pravdepodobne ubránilo a Tatári boli pri Trenčíne porazení. Boj medzi Karolom Róbertom a Matúšom Čákom mal tiež negatívny vplyv na vývin mesta ako aj nájazdy husitov, ktorí sa zmocnili mesta v roku 1431 a vypálili ho. Mesto Trenčín nemalo v stredoveku úplné postavenie slobodného kráľovského mesta v právnom zmysle kvôli podriadenosti majiteľom hradu, predsa užívalo obvyklé výsady slobodných miest a bolo tiež ohradené hradbami. Skutočne slobodným kráľovským mestom sa stalo až v novoveku.	
3.2.3.	Archival history	Prvý čiastkový súpis je z roku 1636. Obsahuje 33 stredovekých aj novovekých listín, ktoré boli vybraté zo skrinky. V roku 1648 richtár s notárom a tromi senátormi vykonali revíziu privilégií a spísali 42 listín, medzi nimi 24 stredovekých. Aj keď bol mestský archív starostlivo chránený a prístup mal k nemu len richtár, v roku 1668 bolo na zasadnutí mestskej rady konštatované, že privilégiá a ostatné listiny sú poškodené, opotrebované a po častiach uložené v skrinkách. Mestská rada poverila dvoch senátorov a notára ich usporiadaním a spísaním. Senátori začali spisovať všetky dokumenty uložené v archíve do elenchu s rozsahom 24 strán. Elench obsahuje listiny, listy, snemové písomnosti, testamenty, inventáre, spisy o rozdelení majetkov, kvitancie a súpis 33 mestských kníh. Všetky písomnosti okrem kníh boli uložené v 31 skrinkách a badať v nich stopy vecného usporiadania. Stredoveké listiny spolu aj s novovekými boli uložené prevažne v prvých šiestich skrinkách. Tieto skrinky (cistuly) obsahujú privilégiá, ich confirmácie, transumpty a mandáty, zabezpečujúce ich dodržiavanie. Senátori si nesprávne prečítali ich dátum a niektoré listiny sú v elenchi zle datované. Niektoré zapísané listiny sa už v Trenčíne nenachádzajú a sú uložené v iných archívoch. Ďalší 84 – stranový elench vypracovali v roku 1719 richtár, notár a jeden senátor. Obsahuje podrobné registry stredovekých i novovekých listín s vročením a dôsledným očíslovaním, ktoré boli uložené v 32 skrinkách. Fragment nájdeného súpisu listín z 19. storočia obsahuje chronologicky radené stredoveké listiny z rokov 1318 – 1502, ale sú ešte medzi nimi aj tie, ktoré v Trenčíne chýbajú a v súčasnosti sú uložené v Maďarsku.	Dejiny archívneho fondu

		Ďalším spracovateľom mestských listín v päťdesiatych rokoch 19. storočia bol Ľudovít Stárek, trenčiansky farár. V jeho elenchu je už málo chýb v dátumoch a registry sú širšie. Stárek sa snažil usporiadať stredoveké listiny chronologicky, ukladal ich do císt a priebežne čísloval. Prvým spracovateľom listín v modernej dobe bol Vojtech Štibraný. V „Súpise fondov archívu MNV v Trenčíne“ má chronologicky radené stredoveké listiny s krátkymi registami. V roku 1972 začal riaditeľ archívu Peter Štibraný vypracovávať kartotéku listín a v nasledujúcich rokoch inventarizoval 155 registov na základe Stárkovho elenchu. Vo vypracovávaní kartotéky listín pokračoval Viliam Záhorský a v inventarizácii Danica Hlaváčová. Na základe usmernenia Odboru archívniectva MV SR prepracovala inventár stredovekých listín mesta Trenčín v roku 1993 Viera Bernátová – Morišová tak, že zachytila všetky inzerty v listinách a celú štruktúru listiny podľa vzoru usmernenia. Privilegiálne listiny sú historicky najcennejšie archívne dokumenty. Spravoval ich mestský archív, ktorý bol pokračovateľom archívu slobodného kráľovského mesta Trenčina a bol uložený v mestskej radnici. S premiestňovaním radnice sa sťahovali aj listiny. Len v modernej dobe v rokoch 1940 – 1953 sa sťahovali 6-krát. Do odbornej správy Štátneho archívu v Trenčíne sa dostali listiny v roku 1953, keď došlo k zlúčeniu troch právnych predchodcov archívu – Okresného archívu v Trenčíne, Okresného archívu v Novom Meste nad Váhom a Mestského archívu v Trenčíne. Písomnosti Mestského archívu v Trenčíne sa nachádzali v suteréne budovy Miestneho národného výboru v Trenčíne. Po zatopení archívu v roku 1952 sa písomnosti premiestnili na prízemie budovy, kde zotrvali do roku 1973, kedy sa vtedajšie pracovisko okresného archívu presťahovalo do Zamaroviec aj s 24 škatuľami stredovekých a novovekých listín. Po dokončení stavby účelovej budovy pre Štátny okresný archív v Trenčíne boli listiny v roku 1984 presťahované do tejto budovy na Kožušníckej ulici, kde sa nachádzajú dodnes. Slobodné kráľovské mesto Trenčín nemalo samostatného archivára a starostlivosť o listiny patrila medzi povinnosti notára mesta a neskôršie aj jeho pomocníkov – pisára (ministeriála) a kancelistu. Funkcia plateného archivára mesta sa objavuje až začiatkom 19. storočia, ale od polovice storočia sa už zase neobjavuje medzi funkcionármi mesta. Odborného archivára malo mesto Trenčín prideleného od 1. marca 1952, keď prevzal správu a dozor nad mestským archívom dr. Vojtech Štibraný a archívu boli pridelené prvé dve miestnosti. Listinné dokumenty boli uschovávané v dobrom stave. V súčasnosti tvoria	
--	--	---	--

		najcennejší a najstarší archívny materiál, ktorý má najvyššiu ochranu.	
3.2.4.	Immediate source of acquisition or transfer	Stredoveké listiny do roku 1526 prevzal vtedajší Okresný archív v Trenčíne do svojej správy v roku 1953 pod č. 1/1953.	Spôsoby získavania archívnych prírastkov
3.3.1.	Scope and contents	Vo fonde Magistrát mesta Trenčín je zaevidovaných 101 stredovekých listín. Z toho je 88 originálov a 13 jednoduchých odpisov. Dve listiny majú vydavateľa pápeža Silvestra – ide o vyhotovenia z 19. storočia, ktoré sa obsahom hlásia do obdobia vlády Štefana I. Kráľovských listín je 58. Hodnoverné miesta vydali spolu 20 listín, z toho Nitrianska kapitula 12 listín, Kláštor v Hronskom Beňadiku 3 listiny, Kláštor Panny Márie v Turci 4 listiny a Varadínska kapitula 1 listinu. Iní vydavatelia vydali celkom 21 listín. Z nich 3 listiny vydal palatín Peter Gereb de Wyngarth, po dve listiny vydali Ulrich Celjský, Ján Huňady, župani z Turca a slúžni Trenčianskej stolice, richtár a rada mesta Trenčína. Po jednej listine vydali: magister Andrej, palatín Mikuláš Gorjanský, Vavrinec Hédervári, Juraj Rozgoň, Ladislav Huňady, Hypolit z Este, podžupan Ján Zima a trenčianski slúžni, krajinský sudca Ambróz Sarkan a stavy Uhorského kráľovstva. Prijímateľom listín bolo prevažne mesto Trenčín, ale sú tu aj listiny, ktoré sa mesta priamo netýkajú. Žiadateľmi o vydanie listiny boli konkrétne osoby, ale v 33 listinách sú uvedení viacerí žiadatelia len všeobecne, a to: mešťania, hostia a obyvatelia mesta Trenčína 7-krát, richtár, prísazní a obyvatelia mesta Trenčína 5-krát, richtár a prísazní mesta Trenčína 4-krát, mešťania mesta Trenčína 4-krát, mešťania a hostia mesta Trenčína 2-krát, mešťania a obyvatelia mesta Trenčína 2-krát, mešťania a celá komunita mesta Trenčína 2-krát, richtár, prísazní, hostia a obyvatelia mesta Trenčína 1-krát, richtár, prísazní, mešťania a hostia mesta Trenčína 1-krát, richtár, prísazní a mešťania mesta Trenčína 1-krát, obyvatelia mesta Trenčína 1-krát, richtár, prísazní, obyvatelia a želiari mesta Trenčína 1-krát, niektorí verní 2-krát. V ostatných listinách nie sú žiadatelia uvedení ani všeobecne. Adresátmi viacerých listín sú konkrétne osoby, ale v niektorých prípadoch adresáti nie sú uvedení menovite. Konkrétni adresáti sú najmä v mandátoch. Celkove je medzi trenčianskymi stredovekými listinami 44 mandátov, z toho 21 sa týka oslobodenia od platenia mýta, 6 mandátov sa týka oslobodenia od platenia tridsiatku a v dvoch sa nariaďuje nevyžadovať od mešťanov platenie mýta a tridsiatku zároveň. Ostatné sa	Obsah a rozsah archívneho fondu

		vecne týkajú iných záležitostí. Kráľovských mandátov je 34. Začínajú sa intituláciou bez „nos“. Iba v jednej Žigmundovej listine a v dvoch Matejových je intitulácia aj s „nos“. Kráľovských konfirmácií je 10, z toho Žigmund vydal 2 konfirmácie, Ladislav V. vydal 5, po jednej konfirmácii vydali Matej I., Vladislav II. a Ľudovít II. Sedem konfirmácií má privilegiálnu formu s privesenou pečaťou. Okrem konfirmácií je medzi trenčianskymi stredovekými listinami ešte 6 kráľovských listín v privilegiálnej forme. Dvojstranná pečať typická pre slávnostné privilégia sa nachádza na 4 listinách – na listine z roku 1318, na listine o patronátom práve z roku 1434, v jarmočnom privilégium z roku 1421 a na konfirmácii Mateja I. z roku 1466. Súborné privilégium z roku 1402, privilégium z roku 1412, ktoré má charakter základného privilégia, a čiastkové z roku 1454 (právo meča), 1474 a 1480 (oslobodenie mlynárov, strážcov, želiarov a nádenníkov na majeroch od platenia jedného zlatého na večnosť) sú vyhotovené len v patentnej forme. Privilégium z roku 1402 má však aj arengu. Hodnoverné miesta vydali spolu 8 relácií a všetky sa začínajú inskripciou a po nej nasleduje intitulácia vždy bez „nos“. Kontext začína zmienkou o prijatí mandátu a pokračuje jeho úplný odpis. Všetky relácie boli spečatené zatváracou pečaťou. V privilegiálnej forme s privesenou pečaťou bolo vyhotovených 6 listín hodnoverných miest, ktoré sa zachovali v origináli a 2 listiny sa zachovali len v odpise. Stredoveké listiny mesta Trenčína sú najvzácnejšími archívnymi dokumentmi trenčianskeho archívu a doteraz boli predmetom záujmu mnohých spracovateľov a vedcov, napriek tomu ešte nie je ukončený ich výskum.	
3.3.2.	Appraisal, destruction and scheduling information	Podrobný diplomaticko – kritický rozbor trenčianskych výsadných listín urobili Richard Marsina a Ľubomír Juck a výsledkom ich rozboru je zistenie niektorých fálz a listín pochybnej pravosti. Ľ. Juck dokázal, že listina z roku 1324 je falzum, ktoré vzniklo v druhej štvrtine 15. storočia. R. Marsina upresňuje jeho vznik medzi roky 1432 – 1437. Aj falošnú listinu z roku 1318 zaradil Juck do druhej štvrtiny 15. storočia a R. Marsina upresnil jej vznik medzi rokmi 1434 – 1451. Obaja vedci pokladajú listinu z 22. januára 1402 za listinu pochybnej pravosti. Marsina pokladá aj listinu z 19. februára 1412 za listinu pochybnej pravosti a Juck zaraďuje aj listinu z roku 1434 o patronátom práve medzi listiny pochybnej pravosti.	Vyraďovanie a hodnotenie
3.3.3.	Accruals	Neočakávajú sa	Možné prírastky

3.3.4.	System of arrangement	Stredoveké listiny (1000) 1318 – 1525 sú usporiadané chronologicky v zásuvkách trezoru. Sprístupnené sú inventárom. Čiastkový inventár obsahuje poradové číslo inventárnej jednotky, meno vydavateľa listiny, dátum a miesto vydania listiny, regist, spôsob zachovania, písaciu látku, jazyk listiny, rozmery listiny, počet listov, spôsob pečatenia, indorzáty a edície, v ktorých bola listina publikovaná. Pre ľahšiu orientáciu v inventári je vypracovaný register s odkazom na inventárnu jednotku.	Spôsob usporiadania
3.4.1.	Conditions governing acces	Originály listín neprístupné v zmysle §12, ods. 3, písm. a) zák. č. 395/2002 Z. z.	Podmienky prístupu
3.4.2.	Conditions governing reproduction	Archívne dokumenty možno reprodukovat' so súhlasom archívu podľa podmienok uvedených v jeho bádateľskom poriadku a v súlade s internými predpismi MV SR.	Podmienky vyhotovovania reprodukcii
3.4.3.	Language /scripts of material	latinský	Jazyk/písmo archívnych dokumentov
3.4.4.	Physical characteristics and technical requirements	Čiastočne poškodený. Reštaurovaných a konzervovaných bolo doteraz 15 listín. Viaceré listiny sú navrhnuté na reštaurovanie, pretože sú poškodené alebo porušené.	Fyzický stav a technické požiadavky
3.4.5.	Finding aids	Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Bratislave, pobočka Trenčín, Viera Bernátová – Peter Brindza: Magistrát mesta Trenčín, Listiny a iné príbuzné záznamy I., Stredoveké listiny (1000) 1318 - 1525, Čiastkový inventár, Trenčín (2005) 2014, evid. č. 4680	Vyhľadávacie pomôcky
3.5.1.	Existence and location of originals	Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Trenčíne, Kožušnícka 1, 911 05 Trenčín	Existencia a umiestnenie originálov
3.5.2.	Existence and location of copies	Archívna pomôcka o tom neinformuje.	Existencia a umiestnenie

			kópií
3.5.3.	Related units of description	Nie sú známe.	Súvisiace jednotky opisu
3.5.4.	Publikation note	V diplomatároch a registároch. MARSINA,R. Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae II.	Informácie o publikovaní
3.6.1.	Note		Poznámka
3.7.1.	Archivist's note	Pozri 3.4.5. Fondové pododdelenie spracovala v roku 2005 Viera Bernátová. Registre k stredovekým listinám vyhotovil v roku 2014 Peter Brindza. Opis vyhotovila Mgr. Mária Ďurčová v júli 2017.	Informácia o spracovateľovi a spracovaní
3.7.2.	Rules or conventions	Opis bol vyhotovený podľa ISAD(G): General International Standard Archival Description, Second Edition a metodického pokynu na tvorbu opisov archívnych súborov podľa všeobecného medzinárodného štandardu pre archívny opis ISAD (G) č. SVS-OAR1-2017/002532.	Pravidlá alebo zásady
3.7.3.	Date(s) of descriptions	25. 07. 2017	Dátum vyhotovenia opisu